

IRODALOM

Nagy László: *Didaktika gyermekfejlődéstani alapon.* (Budapest, 1921. Kiadja a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, 113 l.)

(II. rész.)

Nagy László didaktikájának ismertetésével kapcsolatban folyóiratunk előbbi számában e jeles mű lélektani alapelveit és az u.n. alkotó (produk-tív) munkára való nevelési tárgyak főbb módszertani elveit ismertettük.

Ez alkalommal szólni fogunk a többi tárgyak módszertanáról, így elsősorban »Az ember« című fejezetről, amely studium körébe mindazok a tárgyak beletartoznak, melyek nevelő hatásukkal »az embernek önmagá-hoz, a természethez és a társadalomhoz való viszonyát« tisztázzák. A 13—14 éves ifjak fontos nevelő tárgyai ezek, melyek hatásain át a gyermeket a társadalom szövevényes, csodálatos világába akarjuk átvezetni. Látszó-lag heterogén anyagok tartoznak ide: az ember testi és lelki életének is-mertetése egészségtani és erkölcsi vonatkozásokkal, gazdaságtan és háztar-tástan főleg közgazdasági kapcsolatokkal, az egyetemes földrajz és Magyar-ország földrajza közgazdasági, természettudományi alapon, a magyar társa-dalom szerves élete alkotmányjogi és morális szempontból, valamint a magyar nemzet történelme.

A sokféle tárgy azonban gondos pedagógiai koncentráción át homogén anyaggá simul egybe azzal a céllal, hogy a még fejlődésben lévő gyermeki léleknek erkölcsi személyiséggé való kialakításához utat mutasson. Itt számbaveendő az a fejlődési törvény, hogy az individuális adottságokat a természeti és társadalmi környezet folytonosan formálják s éppen a fel-sorolt tárgyak ismeretanyagi nyújtják azokat a nevelői tényezőket, melyek az erkölcsi személyiség kialakítására érdemlegesen befolyanak. Ezek a tár-gyak tehát »a gyermek erkölcsi kiképzésének egységes felépítését« célozzák. Igen fontos érdekek fűződnenek ahhoz, hogy ezek a tárgyak lehetőleg egy kézben legyenek, mert tanításunknál csak így érvényesülhet az u.n. tota-lítás elve, »az egész egypénre való hatás módszertani törvénye«.

A fejezethez tartozó nevelő tárgyak a következők:

1. *A testi élet.* A gyermeki lélek érdeklődéssel fogadja az emberi test megismerését. A nyújtott ismeretek közlése azonban nem cél, hanem első-sorban eszköz a gyermek felfogásának átalakítására. Itt rá kell vezetni a tanulót annak belátására, hogy a természet törvényei alól az emberi test sem kivétel s hogy az emberi testben végbemenő funkciók természetes folyamatok. Másrészről azonban az emberi test nagyszerű mechanizmusá-nak megismerése, a működésében mutatkozó megragadó törvényszerűsé-gek: a természet; e fenséges alkotása iránt csodálatra is készítetik a tanulót, megmutatva, hogy az emberi civilizáció az emberi test e tökéletességének okszerű folyamánya. A testi élet ismertetésével kapcsolatban fel kell tár-nunk a tanuló előtt az emberi test fejlődésének fázisait. Lássá be a tanuló,

hogy az élet kezdetén milyen tökéletlen, tehetetlen lény az ember s csak hosszas gyámolítás után növekedik munkaképes férfivá és önálló szellemi lénnyé. Ezek a tények természetsszerűleg igazolják a családalapítás lényegét és szükségességét. A testi élet törvényeinek megismerése győzi meg továbbá a tanulót arról, hogy az egészségi szabályok figyelembevételé első-sorban saját érdekünk s önmagunk iránt való kötelességünk. A tárgy anyagának berendezésénél nagyon fontos a többi tárgyakkal való logikus és tervszerű koncentráció. Nem száraz embertani tárgyalásokról lesz tehát szó, hanem a tanuló háztartási foglalkozásaihoz, életrendjéhez és érdeklődési köréhez kapcsolódó empirikus ismeretnyújtásról. A tárgy tanítási módszerében rendkívül fontos, hogy a tanulót saját gyermeki szervezetének tudatos megfigyelésére szoktassuk. Legyen tisztában a szervezetét erő külső fizikai és belső lelki hatások jelentőségével, lássa azokat a veszélyeket, melyek reá leselkednek. Értse át a testedző gyakorlatoknak, a sportnak, játékoknak testi és lelki fejlődésére való jótékony hatását. A nemi visszaélések veszedelmeiről atyai tapintatos szavakkal szintén szólnunk kell, anélkül azonban, hogy a nemi felvilágosítás kérdését érintenénk. A tanuló öntevékenységének megnyilvánulására e tárgyban is megtaláljuk a képző anyagokat.

2. *A lelki élet.* Szokatlanul szerepel ezen a fokon a nevelő tárgyak között, holott jelentősége nyilvánvaló. Általa nem az idetartozó ismeretek közlésére, hanem elsősorban nevelői célok elérésére törekszünk. A lelki élet jelenségeinek feltárásával önszemléletre kívánjuk a tanulót nevelni, arra, hogy bizonyos tudatossággal nézze azokat a szellemi folyamatokat, melyek énjében lefolynak s melyek értelmi, érzelmi és erkölcsi világának kialakulására hatással vannak. Ily módon akarunk fonalat adni a tanuló kezébe, mely őt az élet küzdelmei közepette tisztá eligazodásokhoz vezet. Egyéniségének szemléletére és önbizalomra kívánjuk nevelni őt, arra a készségre, hogy saját lelki berendezésének ismerete alapján a társadalomban majd a boldogulás útjait felismerhesse és megtalálhassa. A lélektani tárgyalások (beszélgetések) nem követhetnek valamely tudományos vagy más rendszert, azok lehetőleg a felmerülő esetekhez és a tanulók megfigyeléseihez kapcsolódnak. A fontosabb tárgykörök, melyekről szó lesz, a következők: A gyermek belvilága. Munka és szórakozás. A jellem. Az egyéniség. A pályaválasztás. Ezen fejezetcímek adataiból emeljük ki néhány jellegzetes részletkérdést is. Ilyenek: az ember akaró, érző és gondolkodó lény. A belső és külső világ kapcsolatai egymáshoz. A munka, mint a boldogulás természetes útja; a munka, mint gazdasági és morális tényező. A pihenés, önművelés, szórakozások. Társaságok, barátok. Cselekvések, szokás, jellem. Az egyéniség tipuskülönbségei. A cselekvő (aktív), az elmélkedő (kontemplatív), érzelmes (szubjektív) ember. A tehetség és a szorgalom. A pályák nemei, azok gazdasági és etikai tartalma. Az önismeret szerepe a pályaválasztásnál. A tanítás módszere a tárgy tanításánál ezen a fokon a közvetlenség. A tanítás a tanár megfigyelésein, illetőleg a tanuló önmegfigyelésén alapul. Mondassa el a tanító a tanulók élményeit, benyomásait olvasmányaikról, játékaikról, kirándulásaikról, szórakozásaikról, otthoni foglalkozásaikról, vágyaikról, törekvéseikről, eszményeikről. Az így szerzett becses adatok tárháza szolgál mindig a lélektani meg-

beszélések kiindulási pontjaiul. A lélektan tanítója és a nevelésére bízott gyermek között legyen bizalmas viszony. Bizalmat keltő magatartásával és szerető énjével bírja őszinteségre a gyermeket. Vegye azonban számba, hogy a gyermeki lélek szentély, a tapintatlanság, nyers beavatkozás, vagy az indiszkrécio teljesen eltávolítja tőle a gyermeki lelket. A lélektan tanítója legyen személyiség, ki tisztult felfogásával és akaraterejével vonzó ideálként hat a gyermekekre.

3. *Gazdaságtan és háztartástan.* Ezen tárgyak szerepét ismertetésünk első részében a produktív tárgyak körében már megvilágítottuk. Ott, mint az alkotó munkára való nevelés eszközei, az itteni studiumkörben, mint nevelő tényezők jönnek figyelembe. Ez okból a következő mozzanatokra kell figyelemmel lennünk. A tanuló tanulja meg a természetet tisztelni és szeretni s a munkát megbecsülni. A természet minden áldás ősforrása, de annak adományait csak a munka állíthatja be az emberi megélhetés és művelődés szolgálatába. E tárggyal kapcsolatban kell ráeszmélni a tanulóknak arra is, hogy a gazdálkodásban és háztartásban kell egyesülnie a gazdasági élet összes ágainak: az őstermelésnek, az ipari foglalkozásnak, a közvetítő kereskedelemnek és fogyasztásnak. Éppen azért becsülje is a tanuló a gazdasági élet ez egybekapcsoló tényezőit és vegye észre, hogy ezek a tényezők, mint gócpontban, mind a családban futnak össze. A család tehát nemcsak erkölcsi világrendünknek, hanem a gazdasági élet szerves egybeműködésének is az alapja. A gazdaságtan és háztartástan tanításának körében kell rávezetni a tanulót annak belátására is, hogy a munkának nemcsak az egyén, hanem a társadalom szempontjából is nagy jelentősége van. Munkánkkal nemcsak magunk, hanem a társadalom javát is szolgáljuk. Így emelkedik a gyermek szemében a munka erkölcsi magaslata. A tárgy tanításánál, mint alkalmazott ismeretek, az egészségtani, technológiai, természettudományi és szociológiai vonatkozások állandóan kapcsolódjanak. Általában e tárgy tanítása is alkalmas a szociális és erkölcsi érzelmek ápolására. Éppen azért a tanítás módszerében a felsorakozó ismeretek a tanuló már meglévő tapasztalataihoz kapcsolódnak, az eredmények mindig a tanár és tanuló közös munkájából fakadnak. Végeredményképpen tehát arra kell törekednünk, hogy míg egyfelől a tanulók a gazdasági és háztartási munkálatok végrehajtásában aktíve részt vesznek, ugyanakkor a tanulóknak tisztán kell látniuk a végzett munkák okát, célját, valamint a munkának társadalmi, közgazdasági, nemzetjóléti, morális és esztétikai szempontból való értékelését. Így lesz tudatossá a gyermekben az önfenntartási munkáknak jelentősége, mely e tárgy nevelői céljának végső eredménye.

4. *Földrajz.* A földrajzi viszonyok tanulmányozása a tanulóknál három érdeklődési érzelemből, az objektív, szubjektív és gyakorlati érdeklődésből ered. A 11–12 éves korban elsősorban a szubjektív szempontok, az ismeretlen megismerésére és a titokzatosság, a csodás dolgok utáni vágy vezetik a tanulók érdeklődését. E gyermektanulmányi szempont figyelembevételével Nagy László felfogása e tárgynál megfordítja a megszokott didaktikai elvet, nem az ismeretről az ismeretlenre, hanem a tanuló előtt ismeretlen világrészek feltárása után tér át a közelebbi valóságokra. Tehát az elemi iskolai ismeretek tisztázása után (Magyarország rövid átte-

kintése, a földgömb) először az idegen világrészeket, csak azután Európát ismerteti. Fenti lélektani célra van tekintettel a földrajztanítás iránya is, amennyiben ezen a fokon elsősorban természettudományi irányt követ, csak később lesz különösebben tekintettel a gazdasági és szociális viszonyokra. Így a tanítás eleinte csaknem kizárólag a természeti és emberi életre, annak ritkaságaira, csodáira van figyelemmel, a gazdasági és szociális viszonyok közül csak az őstermelésre, a technikai élet kezdetleges alkotásaira, a népeletre és szokásokra, vallási kultuszokra van tekintettel, míg az emberi és gazdasági élet szövevényesebb viszonyait a későbbi tárgyalásokra hagyja. A tanítás módszere kezdetben az u.n. felfedező kutató módszer legyen. Adassanak segédeszközök (útleírások, könyvek, képek) a tanulók kezébe, hogy a módszer érvényrejutását biztosíthassuk. A földrajztanítás a 11–12 éves korban, tehát az I.–II. osztályban különösen és kifejezetten alkalmas a tanulók foglalkoztatására. Gyermekfejlődéstan szempontból különben is ez a kor legalkalmasabb a produktív munkákra, mert e korban a gyakorlati gondolkodás és tevékenység a gyermeki lélek fő mozgatója. A földrajztanítással kapcsolatban számbajöhetnek a homok-, agyag-, gipsz- és papírmunkák, a ragasztás, rajzolás és festés. Itt az a cél, hogy a gyermek földrajzi fogalmait, az egyes vidékekre, földrészekre vonatkozó ismereteit és fantáziájának anyagát produktív módon rajzban, vagy térbeli alakításokban kifejezhesse és megrögzíthesse. A tanítást állandóan kísérje a térképvázlatok készítése, de írjanak fogalmazványokat és kisebb elbeszéléseket is földrajzi megfigyeléseikkel, élményeikkel és olvasmányaikkal kapcsolatban. (Tengeri utak, felfedező utak, folyók, hegységek, néprajzi viszonyok stb.) A következő fejlődési ciklusban a III.–IV. osztályos tanulóknál a földrajz tanítása természettudományi alapon történik. A gyermek jelentkező szintetikus elmeműködésénél fogva ebben a korban már a természet mélyebb megértésére törekszik. Ilyen szempontból a 13 éves gyermeknek általános földrajzot tanítunk, míg a IV. osztályban a földrajzi ismeretek alkalmazásának betetőzéséül Magyarország részletes földrajzát adjuk. Az általános földrajz anyagát a fizikai, csillagászati földrajz és az etnológia elemei adják. Az általános földrajz tanításában is nagy szerepet juttatunk a megfigyeléseknek, kísérletezéseknek, méréseknek, okoskodásnak és kutató elmélkedéseknek. Lássa a tanuló, hogy a tapasztalatai körébe eső jelenségeket törvényszerűen működő erők mozgatják. Tanulja meg, hogy az ember életét a természet adott viszonyaihoz való alkalmazkodás jellemzi, hogy milyen küzdelmeket kellett folytatnia az embernek a természeti erők leigázására. Így lesz tudatában a tanuló az emberi munka fontosságának és magasztosságának és belátja, hogy a természet lehető meghódítása csak összefogott társadalmi együttműködéssel lehetséges. A csillagászat tanítása közben megéreztetjük a tanulóval a világegyetemet mozgató erők csodálatos törvényszerűségét és az egész világrendszer nagyszerű harmóniáját, mely érzelmek őt az istenség fenséges gondolatához vezetik. A földrajztanítás módszere e fokon is a tiszta indukció. Tanításunknál mindig a tanulók közvetlen tapasztalataiból, a helyi viszonyok ismeretéből és közelfekvő tényekből, a tanulók megfigyeléseiből, kísérleteiből és méréseiből indulunk ki és úgy következtetünk távolabbi tényekre, jelenségekre s hozunk általános törvényeket. A lehetőségig minden

alkalommal nagy súlyt helyezünk a tanulók öntevékenységre, a tanár munkája csak támogatás és irányítás legyen. Az etnológiai ismeretek közlése is mindig okadatoló legyen, a tanuló lássa tisztán azokat az összefüggéseket, melyek az ember élete és a természeti erők között vannak. Földrajzi oktatásunk betetőzése amint láttuk, Magyarország összefüggő ismertetése. A tárgy tanításának egyik célja a nemzeti öntudat kifejlesztése. A trianoni határok mellett is az egész Magyarországot tanítjuk s különösen hangsúlyozzuk országunk gazdasági és földrajzi egységét. A tanulók lássák tisztán hazánk világ gazdasági helyzetét, mint dunai államnak politikai és gazdasági jelentőségét. Különös gondunk legyen arra, hogy a külföldön és az elszakított területeken élő magyarságnak viszonyairól tanulóink tiszta képet nyerjenek, itt meg kell éreztetni velük, hogy a világon élő magyarság kultúrájában és faji öntudatában egynek érzi magát. Magyarország tanításának módszerében két főszempont érvényesüljön, az adatgyűjtés és az elmélkedés. (Megokolás.) A földrajzi tények, adatok, a gazdasági és kulturális viszonyok háttérben lássák mindig tisztán a tanulók az okokat is, melyek a természeti és emberi életviszonyokat egybekapcsolják. Az öntevékenység megnyilvánulására, adatgyűjtések feldolgozására Magyarország földrajzának ismertetésénél is bő alkalmunk van.

5. *A társadalom élete.* Karakterisztikus tantárgy Nagy László fejlődéstani didaktikájában. Itt szem előtt kell tartani, hogy ebben a fejlődési ciklusban (13—14 év) a gyermeknek a társadalmi életre vonatkozó ismeretei főleg a jogi viszonyokat illetőleg még fejletlenek. Tévedés volna, ha ezen tárgy keretében a tanulókat a társadalom szövevényes szerkezetével kívánánk megismertetni. A cél az, hogy a tárgyon át a tanulók ismerjék fel a társadalom életének erkölcsi tartalmát, rugóit, hogy bennük egy összefoglaló erkölcsi felfogás kialakulhasson. Rá kell vezetni a gyermeket arra a hitre, hogy az emberiséget minden küzdelmében csak eszményi célok vezethetik s vihetik előre. Az eszmények felé sóvárgás benne él az emberi lélekben. Higgyünk a jóság hatalmában, tudjunk megszabadulni a mindennapi élet nyűgjétől, a küzdelmek apró sikertelenségei ne fosszák meg a lelket feltörő szépségeitől. Bizonyos, hogy a tárgy tanításánál elméleti erkölcsi fejtegetésekkel célt nem érhetünk. Idevágó tárgyalásainkat, vagy még inkább beszélgetéseinket konkrét tényekhez, így elsősorban a hazai társadalmi élet viszonyaihoz kell kapcsolnunk. Ezen az úton hathatunk csak a tanulók érzelmeire. Az anyag, ami szóba jön, nagyjában ugyanaz, amit eddig alkotmánytan címen tanítottak az iskolában, az anyagrészekből azonban főleg csak azokat vesszük tárgyalás alá, melyeknek szociális és etikai vonatkozásaik vannak, a jogi vonatkozású részeket pedig csak nagyjában érintjük. Tárgyalásaink szelleme adja híven vissza a magyar ember gondolkodását és a magyar nép erkölcsi felfogását. Egyebekben a tárgy keretében az állampolgárok jólétének előmozdítását biztosító intézményekről, majd az állampolgári jogokról és kötelességekről kell szólnunk. Így a közigazgatás ismertetése, államrendőrség, kormány, minisztériumok. Ezek a jogrendet biztosítják. Azután az igazságszolgáltatás, a bíróság szervezete, a közigazgatási bíróság, az esküdttbíróság, az egyesülés és saját szabadsága, mint az egyéni érdekek és az egyéni szabadság védői. Részletesen kell szólnunk a családról, mint a társadalom anyagi és erkölcsi erejének alap-

járól, a családi élet tisztaságáról, az egyháznak és az államnak a családról való gondoskodásáról, a házasságkötésről, anyakönyvi hivatalról, az örökösödésről. Beszelnünk kell a népjóléti intézményekről, a fajerősödés problémájáról, a közegészségügyről, a gyermekvédelmi intézményekről, munkásvizonyokról, végül a társadalom művelődési problémáiról, iskolaügyi és népművelési intézményekről. Az állampolgári jogok és kötelességek tárgyalásánál fő célnak a honpolgári öntudat kialakítását kell tekintenünk, mely a magyar embernek eladdig elnyomott érzelve volt. Az erős honpolgári öntudat a nemzeti nagyság rugója. A közérdek felette áll az egyéni érdeknek. A közért és hazáért áldozatot is kell hozni. E fejezetben lesz szó a nemzeti honvédelemről, az adófizetésről, a törvényhozásról, a törvényről, mint a rend és szabadság alapjáról. Szólunk a demokráciáról, mint az erkölcsi törvények mindenekfeletti érvényesüléséről; a nemzetiségi kérdésről, mint az egy ország területén belül élő népek testvéri együttműködéséről. Magyarország és a magyarság külföldi védelméről. A tanítás módszerében legyen élet, mozgás és élelenség. A tanítás kapcsolódjék bele az élő társadalom organikus működésébe, keressen kapcsolatokat a tanulók megfigyeléseivel, tapasztalataival, társas életükkel. Szolgáltatot tehet a szociális élet és ténykedések drámai megjelenítése, valamint a társadalmi és állami intézményekkel kapcsolatos viták rendezése. Az élet mindennapi eseményei, a jelen, vagy nem régmúlt történések, ujságcikkek, hírek, szintén jó támpontokat nyújthatnak a társadalmi jelenségek konkrét, tudatos átértésére.

6. *Történelem.* A történelem Nagy László didaktikájában négy éves tantárgy. A 11—12 éves fejlődési ciklusban éppen úgy tanítandó, mint a középfokú iskolák III.—IV. osztályában. Az anyag elrendezését illetőleg mind a négy évfolyamban főleg a magyarok története tanítandó. A tanítás szempontjai azonban a két 2 éves fejlődési ciklusban különböznek egymástól. Alapelv mindkét fokon, hogy a történettáítás anyaga legyen összhangban a tanulók értelmi színvonalával és érdeklődési körével. E két szempont figyelembevételével a 11—12 éves fejlődési ciklusban a következő főbb elvek jönnek számításba. A tanuló érdeklődése ebben a korban közvetlen környezetével szemben objektív, a távolabbi tényekkel és eseményekkel szemben szubjektív. A csodás események, nagy jellemek és egyéniségek küzdelmei érdeklik elsősorban. Éppen azért ezen a fokon a történettáításnál a lélektani irányt követjük. A tanítás főleg a tanulók érzelmi és erkölcsi világát megmozgató, egyes, egymással szervesen nem is összefüggő s kimagasló történeti nagyságokhoz kapcsolódó eseményekkel foglalkozik. Az események rajzában a lelki motívumok és az egyéni küzdelmek kiemelése dominál, bár a történelmi rajzoknak érinteniök kell az egyes korokra jellemző társadalmi, politikai, gazdasági és műveltségi viszonyok mérlegelését is. A történelmi korok utóbbi viszonyainak megelevenítesére különben még külön életképeket adunk. Ami a történettáítás anyagát illeti, abból az elvből kiindulva, hogy a 11—12 éves gyermeket elsősorban a távolabbi csodás elemek érdeklik, a tanítást az ember őstörténelmével, a keleti és nyugati népek ókori történelmével kezdjük, a magyarok történetéből a történelmi mondakört, a húnok, avarok történetét és a honfoglalást tanítjuk s csak a 12 éves II. oszt. tanulókat foglalkoztatjuk a magyar állam

szervezkedésének és küzdelmeinek főbb eseményeivel. A történettanítás formáját illetőleg a tanítás főeszköze a tanár színes, lendületes, irodalmi színvonalon álló előadása, mely mindig alkalmas arra, hogy a tanulók képzeletét megmozgassa s őket a teljes elképzelés állapotába vigye. A tanulók további érdeklődését történelmi olvasókönyvének és az ifjúsági könyvtár könyveinek lapozgatása elégíti ki. A tanulók öntevékenységeinek eszközei ezen a fokon az adatgyűjtés, megjelenítő dialógok s monológok tartása egyes történeti eseményekről. Minden tanulónak legyen történelmi füzet, melyekbe az eseményeket leírják, illetőleg lerajzolják. Igen fontos szerep juthat a kézimunkának is a történelmi anyaggal kapcsolatos egyes tárgyak (fegyverek, történelmi ruházatok) és történelmi helyzet- és életképek megrajzolására. A következő 13—14 éves fejlődési ciklusban, tehát a III.—IV. oszt. tanulóknál Magyarország története világtörténeti vonatkozásokkal tanítandó. A pedagógiai cél Magyarország történetének összefüggő tanítása s csak a legfontosabb világtörténeti kapcsolatok érintése. A tárgy tanításánál arra kell törekedni, hogy a tanuló összefüggően lássa nemzetünk történelmének kialakulását, azokat a mozgató erőket, melyek a történelmi eseményeket előidézték, hogy így tisztult nemzeti érzésen át honpolgári kötelességeinek tudatos átértéséhez és átérzéséhez jusson. Bár ebben a fejlődési ciklusban nemzetünk történetének összefüggő eseménysorozatát adjuk át tanulóinknak, még ezen a fokon is szükséges a történelmi események megválogatása. Tehát csak a kimagasló, középponti, belső vonatkozású s a történelmet irányító események tárgyalandók, azok, melyek valamely kornak vagy fontos mozgalomnak jellemzésére szolgálnak. A cél elsősorban sohasem a történelmi ismeret, hanem azoknak az erőknek a megéreztetése, melyek a nemzeti lét feltételeit, a nemzet művelődési és gazdasági viszonyait determinálták. Tanításunk által tanulóink hatoljanak be a magyar néplélekbe. Ismerjék meg a magyar ember mindazon kiváló tulajdonságait, melyek őt államalkotásra, a nemzeti lét fenntartására, a nemzeti művelődés megteremtésére képessé tették. Ez úton jusson el a tanuló a nemzeti öntudathoz s a nemzeti önbizalomhoz, mely érzések a sors kegyetlen napjaiban is a szebb jövő felé irányítják a nemzet hajóját. A tanítás módszere sok tekintetben megegyezik az előző két osztályban követett tanítási módszerrel, bár a tanulók fejlettebb koránál fogva annak tanítása már nem maradhat »puszta epopeia«. A tanulóknak a kimagasló személyekkel kapcsolatban látniuk kell azokat a társadalmi és szellemi mozgató erőket is, melyeknek szolgálatában a hősök felemelkedtek, vagy elbuktak. Itt is rendkívül fontos annak biztosítása, hogy a történelmi megértés a beleélés érzelméig fokozódjék. A tanítás módszerének segédeszközei a történelmi olvasmányok, költemények, képszemlélet, az önálló adatgyűjtések, történelmi viták rendezése, valamint a rajz, fogalmazás és kézimunka, mint az öntevékenység kifejezői.

Összefoglalás. Fenti és folyóiratunk előző számában közzétett ismertetésünkben Nagy László fejlődéstani didaktikájának két jellemző fejezetét, az alkotó munkára való nevelés tárgyainak és az erkölcsi kiképzés egységes felépítését célzó tárgyaknak didaktikai és módszertani elveit ismertettük. Értékes lenne még a többi tárgyaknak, így a magyar nyelv és irodalomnak, a természetrajznak, a mennyiségtannak, az éneknek, a testnevelésnek

módszertani elveit is érintenünk, de az itteni szempontok felsorolása ismertetésünk anyagát túlságosan megduzzasztaná.

A mondottakat áttekintve megállapíthatjuk, hogy Nagy László jeles művét a gyermekfejlődéstani elvnek számbavétele s annak tudatos alkalmazása jellemzi. Műve egyebekben is a gyermektanulmányozás konkrét talajából fakad. Utat mutat arra, hogy miként vihetnők be az iskola munkájába az élet való értékei és szépségei s mit tegyen az iskola akkor, ha a gondjaira bízott ifjúságot önálló, alkotóképes, kötelességtudó egyénekké akarja nevelni, egyénekké, kik az élet kötelességeit ismerik, kik nemzetünk küzdelmeiben és továbbfejlődésében tudatosan részt tudnak és akarnak venni, kik szeretnek dolgozni és lelki felépítésükben szépen is tudnak élni. Nagy László művét az eredetiség, a problémák tisztánlátása, a gyermeki lélek ismerete és páratlan gyermekszeretete jellemzi. Művében két nagy gondolat figyelembevételre érvényesül: a) hogy a tanítást az egyes fejlődési ciklusoknak megfelelően a fejlődési korokban domináló lelki funkciók szerint kell berendezni s a foglalkoztatás tárgyait és anyagát, valamint a tanítás módszerét is a fejlődés követelményeihez kell alkalmazni; b) annak hangsúlyozása, hogy az iskolának és nevelőnek mindent el kell követnie arra nézve, hogy a gyermeki lélek szunnyadó értékei és szépségei belső ösztönös erejüknek megfelelőleg zavartalanul kibontakozhassanak.

A tanítás és neveléssel foglalkozók kis enciklopédiája e könyv, melyben összefoglaló eredetiségben az új modern iskolák célkitűzéseit is realizálva láthatjuk. A könyv elolvasása meggyőző bennünket arról is, hogy az új iskolák módszertani elveiért nem kell külföldre mennünk, mert Nagy László e művéből nevelési ténykedéseinkhez mindig világos útmutatásokat nyerhetünk.

(Kratofil Dezső.)

Kurt Riedel : Eigengesetzliche Bildungslehre. Grundlegung der allgemeinen Jugendbildung. A. W. Zickfeldt, Osterwieck—Harz 1931. 251 l. Ára füzve 6.50 M, kötve 8.50 M.

Az előttünk fekvő mű abból a pedagógiai irányból nőtt ki, mely a neveléstudományt specifikus fogalmakkal és törvényekkel bíró autonóm tudománynak tekinti, a pedagógia önállóságát és *öntörvényyszerűségét* követeli. Ennek az A. Fischer által kezdeményezett *leiró* vagy *descriptív* pedagógiai iránynak főképviselője R. Lochner (Descriptive Pädagogik, Reichenberg 1927.), művelődéismereti—didaktikai alapvetője K. Riedel.

A szerző a *nevelés* és *művelődés* összefüggő fogalmait szigorúan meghatározza. A nevelés a fiatal nemzedéknek a társadalmi életformákhoz való tervszerű alkalmazása, a művelődés pedig az egyén formális gazdagítása. A tanítás állhat a nevelés vagy a művelődés szolgálatában. A nevelés folyamata csak történelmi—társadalomtudományi alapon tárgyalható, a művelődési folyamatot pedig az egyén elmebeli tulajdonságaiból kell vizsgálni. Szerzőnk az utóbbival foglalkozik.

A könyv gazdag tartalmából csak a gyakorlati pedagógust közelebb-ről érdeklő problémákra mutatunk rá.

Az I. fejezet mélyen járó *pedagógiai ifjúságismeretet* nyújt. Megkü-